ISSN 2181-3187

7-SINF MUSIQA DARSLARIDA MAQOM SAN’ATINI O‘QITISH METODIKASI

Kamilov Yahyobek Alisherovich,

O‘zMPU “Musiqa ta’limi va san’at”

yo‘nalishi 1- bosqich magistranti

Ilmiy rahbar: Qodirov Davron

Kabulovich, O‘zMPU “Musiqiy ta’lim” kafedrasi dotsenti

Annotatsiya: Mazkur maqolada umumiy o‘rta ta’lim maktablarining 7-sinf musiqa darslarida maqom san’atini o‘qitish metodikasi, uning pedagogik va tarbiyaviy ahamiyati hamda o‘quvchilarda milliy musiqiy tafakkurni shakllantirishdagi o‘rni yoritiladi. Maqom san’atining tarixiy rivojlanishi, o‘ziga xos musiqiy xususiyatlari va ta’lim jarayonida qo‘llash usullari tahlil qilinadi. Shuningdek, maqomni o‘qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va multimedia vositalaridan foydalanishning samaradorligi ko‘rsatib beriladi.

Kalit so‘zlar: Maqom san’ati, musiqa ta’limi, 7-sinf, milliy musiqa merosi, pedagogik metodika, estetik tarbiya, musiqa darslari.

МЕТОДИКА ОБУЧЕНИЯ ИСКУССТВУ МАКАМА НА УРОКАХ МУЗЫКИ В 7-М КЛАССЕ

Аннотация: В данной статье освещается методика преподавания искусства маком на уроках музыки в 7-х классах общеобразовательных школ, его педагогическое и воспитательное значение, а также роль в формировании национального музыкального мышления у учащихся. Проанализированы историческое развитие искусства маком, его специфические музыкальные

ISSN 2181-3187

особенности и методы применения в образовательном процессе. Также показана эффективность использования современных педагогических технологий, интерактивных методов и мультимедийных средств в преподавании макома.

Ключевые слова: Искусство макома, музыкальное образование, 7-й класс, национальное музыкальное наследие, педагогическая методика, эстетическое воспитание, уроки музыки.

METHODOLOGY FOR TEACHING MAQOM ART IN 7TH GRADE MUSIC LESSONS

Abstract: This article covers the methodology of teaching maqom in music lessons in the 7th grade of general education schools, its pedagogical and educational significance, and its role in shaping national musical thinking in students. The historical development of maqom art, its unique musical features, and methods of its application in the educational process are analyzed. The effectiveness of using modern pedagogical technologies, interactive methods, and multimedia tools in teaching maqom will also be demonstrated.

Keywords: Maqom art, music education, 7th grade, national musical heritage, pedagogical methodology, aesthetic education, music lessons.

Musiqa insoniyat madaniyatining ajralmas qismi bo‘lib, u insonning ma’naviy dunyosini boyitish, estetik didini shakllantirish hamda ruhiy tarbiyasini rivojlantirishda muhim o‘rin tutadi. Har bir xalqning o‘ziga xos musiqiy merosi mavjud bo‘lib, bu meros xalqning tarixiy taraqqiyoti, madaniyati va dunyoqarashini aks ettiradi. O‘zbek xalqining boy musiqiy merosi orasida maqom san’ati alohida ahamiyatga ega.

Maqom-atamasi o‘tmishda turli ma’noda ishlatilib kelingan. “Musiqa istilohida esa maqom-musiqa cholg‘ularida kuy va ashulalarni tashkil etadigan tovushlarning

ISSN 2181-3187

joylashadigan o‘rni, ya’ni pardalardir. Maqom – ma’lum lad asosiga mos keladigan va muayyan pardadan boshlanadigan kuy va ashulalar majmuasidir. Hozirgi kunga qadar maqom kuy va ashula yo‘llari turkumi ma’nosini ifodalab keldi”. Maqomda Sharq musiqa madaniyatining yuksak an’analari mujassamdir. Maqom asarlarida chuqur falsafiy mazmun, nafis musiqiy ohanglar va mukammal ijrochilik uslublari uyg‘unlashgan. Shu sababli maqom san’ati nafaqat musiqa san’atining muhim qismi, balki milliy madaniyatimizning bebaho boyligi hisoblanadi.

Bugungi kunda O‘zbekistonda ta’lim tizimini isloh qilish jarayonida milliy qadriyatlarni yosh avlodga yetkazish masalasi muhim ahamiyat kasb etmoqda. Umumta’lim maktablarida musiqa ta’limi orqali o‘quvchilarni milliy musiqa merosi bilan tanishtirish, hamda ularda estetik did va musiqiy tafakkurni rivojlantirish asosiy vazifalardan biridir. Ayniqsa, 7-sinf musiqa darslarida maqom san’atini o‘rgatish orqali o‘quvchilarning musiqiy bilimlari kengayadi, milliy madaniyatga bo‘lgan hurmati va qiziqishlari ortadi. Shuning uchun 7-sinf musiqa darslarida maqom san’atini o‘qitish jarayonini takomillashtirish hamda samarali ta’lim metodlarini qo‘llash bugungi kunning muhim vazifalaridan biridir.

Maqom san’atining tarixiy va nazariy asoslari

Maqom so‘zi arab tilidan olingan bo‘lib, “o‘rin”, “joy”, “pog‘ona” degan ma’nolarni anglatadi. Musiqada esa maqom ma’lum bir lad tizimi asosida yaratilgan murakkab musiqiy asarlar majmuasini bildiradi. Maqomlar tarixini o‘zaro farqli ikki yirik davrga ajratish mumkin. Birinchi davrni maqomlarning qadimiy kelib chiqish ildizlari, dastlabki kuy-ohang qatlamlari tashkil etadi. Tabiiyki, bu davrda tom ma’nodagi maqomlar bo‘lmagan. Zotan, bizgacha yetib kelgan maqomot tizimlarining shakllanish jarayonlari ijtimoiy-madaniy taraqqiyotning ma’lum bosqichiga dahldor bo‘lib, bu ikkinchi davrni tashkil etadi. Maqom kuy-ohanglarining qadimiy qatlamlarini o‘rganishga ko‘mak bo‘luvchi maxsus musiqiy risolalar yo‘q. Ammo Shashmaqom, «Xorazm maqomlari» va «Farg‘ona – Toshkent maqom yo‘llari» – bu borada tasavvur beradigan muhim manbalar sanaladi. Zero, maqom kuylarining

ISSN 2181-3187

xususiy «tip» tuzilishi ular tarkibida uyg‘unlashgan turli davr musiqiy qatlamlarini aniqlab olishga imkon beradi. Maqomlarda mavjud muhim musiqiy qatlamni xalq og‘zaki musiqa ijodiyotining ko‘hna namunalari tashkil etadi. Hayratlanarli tomoni shundaki, maqomlarda xalq musiqasining hatto eng qadimiy namunalariga oid «izlari» ham saqlangan. Xususan, bu izlarni bizgacha yetib kelgan «Navro‘zi Ajam», «Navro‘zi Xoro», «Navro‘zi Sabo» nomli maqom asarlarida ko‘ramiz. Bu asarlarning kuy negizlarida mutaxassis olimlar tomonidan «xalq kuyining eng qadimiy namunasi» («birlamchi chiziq» – G. Shenker) tarzida tasnif etilgan quyi oqim kuy-ohanglari yaqqol namoyon bo‘ladi. Bu hol bejiz emas, albatta. Ko‘pgina Sharq xalqlari uzoq o‘tmishdan buyon Navro‘z bayramini nishonlash munosabati bilan ma’lum kuy va ashulalarni ijro etganlar. Maqom san’ati quyidagi asosiy xususiyatlari bilan tavsiflanadi: murakkab lad tizimi; ohanglarning ketma-ket rivojlanishi; improvizatsiya elementlari; vokal va cholg‘u ijrochiligining uyg‘unligi. Maqom asarlarida insonning ruhiy kechinmalari, falsafiy qarashlari va hayotiy tajribasi aks etadi. Shu sababli maqom san’ati yosh avlodni ma’naviy jihatdan tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega.

7-sinf musiqa darslarida maqom san’atini o‘qitishning pedagogik ahamiyati

Umumta’lim maktablarida musiqa darslari o‘quvchilarning estetik tarbiyasini rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Ayniqsa, maqom san’ati bilan tanishtirish orqali o‘quvchilarda milliy musiqa merosiga qiziqish kuchayadi. 7-sinf o‘quvchilari psixologik va intellektual rivojlanish bosqichida murakkabroq musiqiy asarlarni anglash va tahlil qilish qobiliyatiga ega bo‘la boshlaydilar. Shu sababli ayni davrda maqom san’ati bo‘yicha dastlabki nazariy tushunchalarni berish pedagogik jihatdan maqsadga muvofiqdir.

Maqom san’atini o‘rganish o‘quvchilarga quyidagi imkoniyatlarni beradi: milliy musiqa madaniyati haqida bilim olish, musiqiy eshituv qobiliyatini rivojlantirish, estetik didni shakllantirish, musiqiy tafakkurni kengaytirish, milliy

ISSN 2181-3187

qadriyatlarga hurmat tuyg‘usini oshirish. Shuningdek, maqom san’ati o‘quvchilarning ruhiy holatiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi, ularni musiqani chuqur his qilishga o‘rgatadi.

Maqom san’atini o‘qitish metodlari

7-sinf musiqa darslarida maqom san’atini o‘qitishda turli pedagogik metodlardan foydalanish mumkin. Masalan: Maqom san’atini o‘rgatishda eng muhim pedagogik usullardan biri tinglash metodidir. Dars jarayonida o‘qituvchi turli maqom namunalarini eshittirib, ularning ohang tuzilishi, ritmik xususiyatlari hamda musiqaning ifoda kayfiyati haqida tushuntirish beradi. Tinglash orqali o‘quvchilar musiqa asarining ichki mazmunini chuqurroq anglash va uni hissiy jihatdan qabul qilish ko‘nikmasini shakllantiradilar. Bundan tashqari, suhbat metodi ham ta’lim jarayonida muhim o‘rin tutadi. Ushbu metod orqali o‘qituvchi o‘quvchilarga maqom san’atining shakllanish tarixi, taniqli maqom ijrochilari hamda maqom turlariga oid ma’lumotlarni yetkazadi. Mazkur usul o‘quvchilarning nazariy bilimlarini mustahkamlash, ularning musiqiy dunyoqarashini kengaytirish hamda mavzuni chuqurroq tushunishlariga yordam beradi.

Maqom elementlarini o‘rganishda amaliy mashg‘ulotlar ham muhim o‘rin tutadi. Masalan:maqom ohanglaridan qisqa parchalarni kuylash; ritmik mashqlar bajarish; maqomga yaqin xalq qo‘shiqlarini ijro etish. Bunday mashg‘ulotlar o‘quvchilarning ijrochilik ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Interfaol metodlardan foydalanish

Zamonaviy ta’lim jarayonida interfaol metodlar dars samaradorligini oshiradi. Maqom san’atini o‘qitishda quyidagi interfaol metodlardan foydalanish mumkin:

Aqliy hujum – o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi.

Savol-javob usuli – o‘quvchilarning faolligini oshiradi.

Guruhli ishlash – o‘quvchilarni hamkorlikda ishlashga o‘rgatadi.

ISSN 2181-3187

Musiqiy viktorinalar – o‘quvchilarning bilimlarini mustahkamlaydi.

Bu metodlar darsni qiziqarli va samarali tashkil etishga yordam beradi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar

Bugungi kunda ta’lim jarayonida multimedia vositalaridan foydalanishkatta ahamiyatga ega. Maqom san’atini o‘qitishda audio va video materiallardan foydalanish o‘quvchilarning qiziqishini oshiradi. Masalan: mashhur maqom ijrochilarining konsert yozuvlarini tinglash; maqom cholg‘ulari haqida videomateriallar ko‘rsatish; elektron taqdimotlardan foydalanish. Bunday texnologiyalar o‘quvchilarga maqom san’atini yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Xulosa

7-sinf musiqa darslarida maqom san’atini o‘qitish o‘quvchilarning estetik didini shakllantirish, musiqiy tafakkurini rivojlantirish hamda milliy madaniyatga hurmat ruhida tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega. Maqom asarlarini tinglash, tahlil qilish, amaliy mashg‘ulotlar o‘tkazish hamda interfaol metodlardan foydalanish orqali dars samaradorligini oshirish mumkin. Shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va multimedia vositalaridan foydalanish maqom san’atini o‘quvchilarga yanada qiziqarli va tushunarli tarzda yetkazishga yordam beradi. Bu esa yosh avlodni milliy musiqa merosiga hurmat ruhida tarbiyalashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Rajabov I. **O‘zbek maqomlari**. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nashriyoti.
2. Matyoqubov O. **Maqomot**. – Toshkent.
3. Akbarov I. **Musiqa lug‘ati**. – Toshkent.
4. Abdullayev R. **Musiqa pedagogikasi asoslari**. – Toshkent.
5. O‘zbekiston Respublikasi umumta’lim maktablari uchun **Musiqa darsligi (7-sinf)**.

ISSN 2181-3187

6. Rasulov R. **O‘zbek mumtoz musiqasi tarixi**.

7. https://cyberleninka.ru/article/n/maqom-ta-limi-insoniyat-ma-naviy-madaniyatining-muhim-tarkibiy-qismi-sifatida